

Mövzu 9

**FH-da əhalinin mühafizəsi.
MM-in mühafizə qurğuları.**

Ocaqov H.O.
Nağıyev N.T.
Muxtarov R.M

FH-da əhalinin mühafizəsi. MM-in mühafizə qurğuları.

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Sığınacaq. Sığınacağın həcmi planlaşdırılması

**Radiasiya daldalanacağı, onun həcmi
planlaşdırılması və mühəndis texniki avadanlığı**

Sadə daldalanacaqlar

**Mühafizə qurğularının qorunub saxlanması və
istismarı**

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Fövqəladə hallarda (FH) əhali arasında itkilərin qarşısının alınması və ya maksimum dərəcədə azaldılmasına yönəldilən mühəndis-texniki tədbirlər kompleksinə mühəndis-mühafizə sistemi deyilir. Bu kompleksə (mühəndis tədbirlərinə) aid edilən əsas tədbirlərdən biri də mühafizə qurğularının inşaatıdır.

Mülki müdafiənin mühafizə qurğuları fəvqəladə hallarda adamların daldanıb hər cür zədələyici vasitələrdən qorunması üçündür və onlardan sülh dövründə müəssisələrin ehtiyacları və əhaliyə xidmət məqsədilə istifadə edilməlidir.

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Təyinatına görə

Yerləşdirilməsinə görə

Tikilmə müddətlərinə görə

Yüklənən konstruksiyaların materialına görə

Mühafizə xassələrinə görə

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Təyinatına görə:

- İdarəetmə məntəqələrinin mühafizəsi üçün qurğular;
- Əhalinin mühafizəsi üçün qurğular;

Yerləşdirilməsinə görə:

- Bina ilə birgə tikilən qurğular (binaların zirzəmisində kürsü və birinci mərtəbələrində, sənaye müəssisələrinin yeraltı mərtəbələrində və yardımçı binalarında);
- Binadan ayrı tikilən qurğular

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Tikilmə müddətlərinə görə :

- Əvvəlcədən tikilən qurğular (sülh dövründə təsərrüfat obyektlərinin planları üzrə tikilən; əsaslı tikinti və rekonstruksiya prosesində tikilən);
- Teztikilən qurğular .

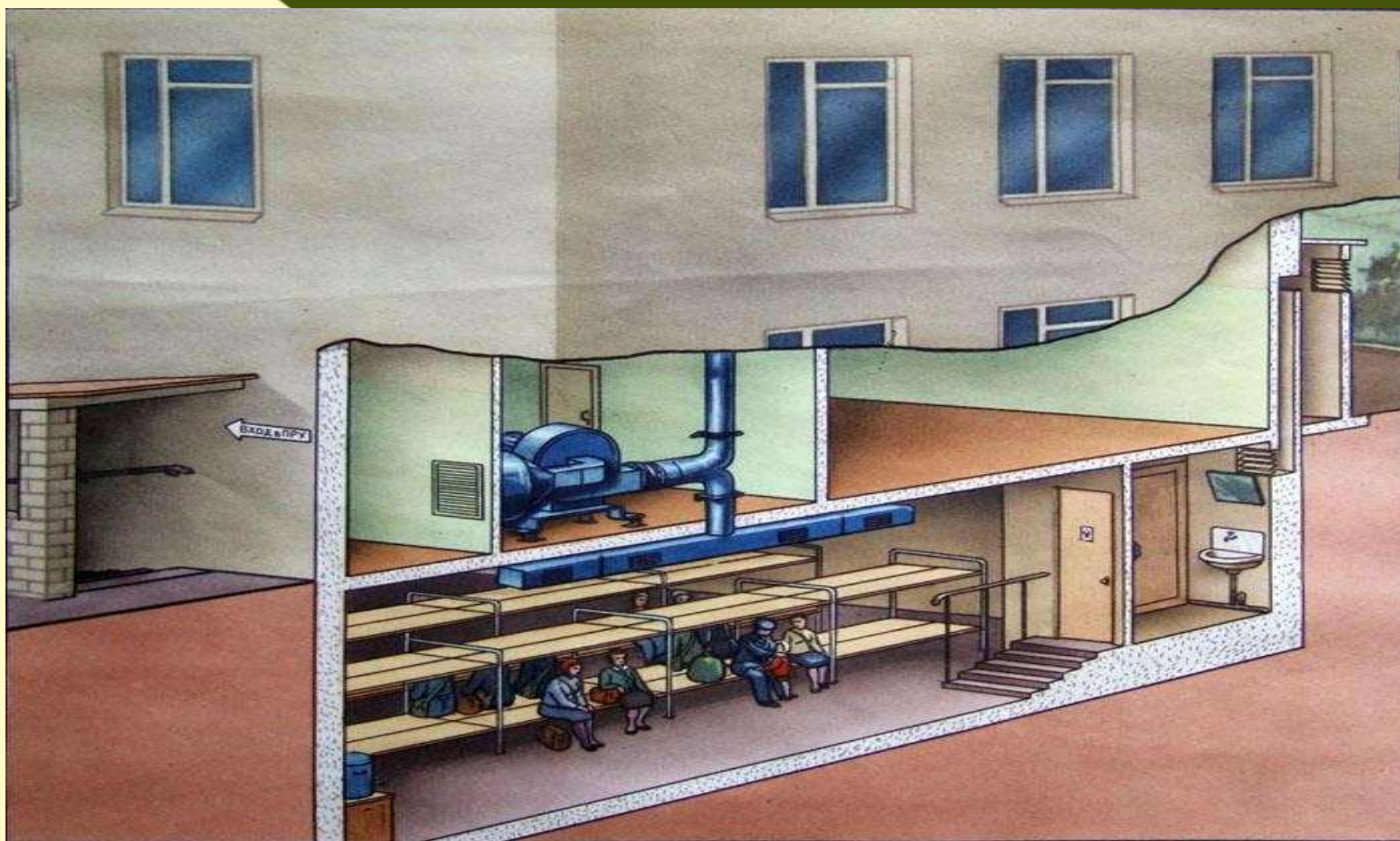
Yüklənən konstruksiyaların materialına görə :

- Dəmir –beton konstruksiyalı qurğular;
- Daş divarlı qurğular;
- Meşə materiallarından hazırlanmış konstruksiyalı qurğular.

Mühafizə xassələrinə görə:

- Sığınacaqlar;
- Radiasiya daldalanacaqlar (radiasiyadan qoruyan daldalanacaqlar);
- Sadə daldalanacaqlar (sığınacaqlar və radiasiya daldalanacaqları çatışmadıqda).

Bina ilə birgə tikilən sığınacaqlar

Binadan ayrı tikilən sığınacaqlar

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Böyük şəhərlərdə və iri obyektlərdə əhalinin mühafizəsi üçün əvvəlcədən sənaye avadanlıqlı sığınacaqlar tikilir ki, bunlardan sülh dövründə təsərrüfatın ehtiyacları üçün istifadə edilməlidir.

Belə sığınacaqlar təsdiq olunmuş təsərrüfat və sosial planlara uyğun olaraq nazirliklərin və baş idarələrin tikinti təşkilatları tərəfindən əsaslı təmir və ya yenidən qurulma zamanı inşa edilirlər.

Əvvəlcədən tikilən sığınacaqların inşa müddəti onların tutumundan asılı olaraq 1 ildən 1,5 ilə qədərdir.

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Mühafizə qurğularının tikilməsi planında aşağıdakı əsas sənədlər olmalıdır:

Mühafizə qurğularının tikilməsi planında aşağıdakı əsas

- ❖ Mühafizə qurğularının tikilməsi cədvəli (qurğunun tutumu, konstruktiv həlli, tikilmə yeri, fəhlə və qulluqçuların daldalanması nəzərdə tutulan sexin (sahənin) adı və sayı).
- ❖ Qurğunun yerləşdirilməsi planı (obyektdəki sexlərin adları və nömrələri, qurğunun yerləşdirilməsi və quraşdırılması qeyd olunan sənəd).
- ❖ Obyektdə qurğunun tikilməsinin plan cədvəli (qurğunun tikilməsi üçün işçi qüvvəsinə, alətlərə və mexanizmlərə, eləcə də tikinti hissələri və materialları daşınmaq üçün müxtəlif növ nəqliyyat vasitələrinə olan ümumi tələbat göstərilir).
- ❖ Qurğunun tikilməsi üçün lazımi material və hissələrin siyahısı (tikinti üçün şəhər (respublika) müəssisələrindən alınması material və məmulatların adları və miqdarı, habelə gətirilmə müddəti).

MM qurğularının təyinatı, təsnifatı

Daimi sığınacaqlar və radiasiya daldalanacaqları fondunun yaradılması bütün vəzifəli şəxslərdən olan mülki müdafiə rəhbərlərinin ən vacib vəzifələrindən biridir. Buna aşağıdakı yollarla nail olunur:

- ✓ Sülh dövründə mülki müdafiə sığınacaqlarının tikilməsi;
- ✓ Obyektlərdə və şəhərlərdə iki təyinatlı sığınacaqlar və radiasiya daldalanacaqlarının tikilməsi və onlardan sülh dövründə təsərrüfat ehtiyacları və əhaliyə xidmət göstərilməsi üçün istifadə olunması;
- ✓ Əvvəl inşa edilmiş sığınacaq və radiasiya daldalanacaqlarının mühafizə xassələrinin yüksəldilməsi və əlavə olaraq avadanlıqlaşdırılması;
- ✓ Zirzəmilərin, digər yeraltı bina və qurğuların, şaxtaların, dağ-mədən yerlərinin, metro stansiyalarının və şəhərlərin yeraltı mühləndis qurğularının sığınacaq və radiasiya daldalanacaqları kimi istifadə edilməsi yola ilə.

mühəndis qurğularının sığınacaq və radiasiya daldalanacaqları kimi uyğunlaşdırılması yolu ilə.

Sığınacağın həcmi-planlaşdırma, konstruktiv və mühəndis texniki avadanlıqları.

Sığınacaq - orada sığınan əhalinin nüvə partlayışının bütün zədələyici amillərindən, zəhərləyici və güclü təsirli zəhərli maddələrdən, bakterial vasitələrdən, habelə yanğınlar zamanı yüksək temperaturun və yanğın məhsullarının təsirindən mühafizəsini təmin edən hermetik mühəndis qurğusudur.

Torpağa tam dərinləşdirilən sığınacaqlar bütün zədələyici amillərdən mühafizəni daha etibarlı təmin edir.

Sığınacağın üst örtüyü yerin səthindən hündür olduqda isə, yerdən hündür divarlara zərbə dalğasının təsiri sayəsində düşən yük artır və onların qoruyucu xassələri zəifləyir. Belə sığınacaqların mühafizə

Sığınacaqlar leysə yağışları vəziyyətində, eləcə də yerin üzərində, üst örtüyü zədələndirən və quruluşdakı məsələləri dəyişdirən qoruyucu

qabliyyətini artırmaq üçün onların divarlarını torpaqla örtmək və ya istilikdən izolyasiya qatı düzəltmək lazımdır.

Sığınacaqlar leysan yağışları nəticəsində, eləcə də yerin üzərində, üst mərtəbələrində və qurğulardakı maye tutumlar dağılarkən içəriyə su, digər mayelər axması ehtimallarından mühafizə edilməlidir.

Sığınacağın həcmi-planlaşdırma, konstruktiv və mühəndis texniki avadanlıqları.

Əvvəlcədən tikilən sığınacaqlardan əsas və yardımçı otaqlar nəzərdə tutulur. Müalicə müəssisələrindəki sığınacaqlarda bunlardan başqa bufet və sanitariya otaqları da olur.

Sığınacaqların həm planlaşdırma həlli qənaətcil, quraşdırma baxımından sadə olmalı, sülh dövründə binalardan təsərrüfat ehtiyacları üçün istifadə edilmənin normal şəraitini təmin etməli, daldalanan adamların otaqlara asanlıqla girməsi, yerləşməsi və burada xeyli müddət qalmasına imkan verməlidir.

Sadalanan təyinatlı otaqlar və oradakı mühəndis-texniki avadanlıq daldalanan adamların sığınacaqda xeyli müddət qalması üçün lazımi şəraiti təmin edir.

Sığınacaqın həcmi-planlaşdırma, konstruktiv və mühəndis texniki avadanlıqları.

Əsas təyinatlı otaqlar:

Sığınma otaqları (SO)

İdarəetmə məntəqəsi (İM)

Tibb məntəqəsi (TM)

Əsas təyinatlı otaqlar:

Əsas təyinatlı otaqlar:

Sığınma otaqları (SO) – əhalinin daldalanması və yerləşdirilməsi üçün bir, iki və üçmərtəbəli taxtlar yerləşdirilən otaqlardır.

Sığınacaqda adamların daldalanması üçün nəzərdə tutulan otaqların ayrı-ayrılıqda sahəsi 25 m²-dən, ümumi sahəsi 75 m²-dən az olmamalıdır.

Sığınıla otaqları (SO) – insanların daldalanması və yerləşdirilməsi üçün bir, iki və üçmərtəbəli taxtlar yerləşdirilən otaqlardır.

Sığınacaqda adamların daldalanması üçün nəzərdə tutulan otaqların ayrı-ayrılıqda sahəsi 25 m²-dən, ümumi sahəsi 75 m²-dən az olmamalıdır.

Adamların daldalanması üçün otaqların sahəsi ikimərtəbəli taxtlar qoyularkən hər adam üçün 0,5 m², üçmərtəbəli taxtlar qoyularkən isə 0,4 m² hesablanmalıdır. Otaqlarda daxili havanın həcmi hər adam üçün ən azı 1,5 m³ olmalıdır.

Otaqların hündürlüyü onlardan sülh dövründə nə məqsədlə istifadə ediləcəyindən asılıdır, lakin döşəmədən üst örtük konstruksiyalarının ən aşağı hissəsinədək məsafə 3,5 m-dən çox olmamalıdır.

Əsas təyinatlı otaqlar:

qoyularkən hər adam üçün $0,5 \text{ m}^2$, üçmərtəbəli taxtlar qoyularkən isə $0,4 \text{ m}^2$ hesablanmalıdır. Otaqlarda daxili havanın həcmi hər adam üçün ən azı $1,5 \text{ m}^3$ olmalıdır.

Otaqların hündürlüyü onlardan sülh dövründə nə məqsədlə istifadə ediləcəyindən asılıdır, lakin döşəmədən üst örtük konstruksiyalarının ən aşağı hissəsinədək məsafə $3,5 \text{ m}$ -dən çox olmamalıdır.

Əsas təyinatlı otaqlar:

Otağın hündürlüyü $2,15 \text{ m}$ -dən $2,9 \text{ m}$ -dək olan hallarda ikimərtəbəli taxtlar, bundan artıq olanda isə üçmərtəbəli taxtlar qoyulmalıdır. Sülh dövründə istismar şəraitinə görə hündürlüyü ən azı $1,85 \text{ m}$ olan binalardan sığınacaq kimi istifadə etməyə icazə verilir. Belə hallarda burada ancaq birmərtəbəli taxtlar qoyulmalıdır.

Otağın hündürlüyü 2,15 m-dən 2,9 m-dək olan hallarda ikimərtəbəli taxtlar, bundan artıq olanda isə üçmərtəbəli taxtlar qoyulmalıdır. Sülh dövründə istismar şəraitinə görə hündürlüyü ən azı 1,85 m olan binalardan sığınacaq kimi istifadə etməyə icazə verilir. Belə hallarda burada ancaq birmərtəbəli taxtlar qoyulmalıdır.

Daldalanan adamların oturması və uzanması üçün yerlər stasionar ola bilər (sığınacaq tikilərkən düzəldilir). Əgər belə taxtlar sığınacaqlardan sülh dövründə təsərrüfat ehtiyacları üçün istifadə etməyə maneə törədirsə, onların sığınacağı mühafizəyə hazırlıq rejiminə keçərkən düzəldilir. Sığınacağın geniş sahəli otaqlarını 50-75 nəfərlik otaqlara bölmək lazımdır.

Əsas təyinatlı otaqlar:

ola bilər (sığınacaq tikilərəkən düzəldilir). Əgər belə taxtlar sığınacaqlardan sülh dövründə təsərrüfat ehtiyacları üçün istifadə etməyə maneə törədirsə, onların sığınacağı mühafizəyə hazırlıq rejiminə keçərəkən düzəldilir. Sığınacağın geniş sahəli otaqlarını 5075 nəfərlik otaqlara bölmək lazımdır.

Əsas təyinatlı otaqlar:

İdarəetmə məntəqəsi (İM) - obyektin rəhbər heyətinin və MM qərargahının yerləşməsi üçündür. Belə məntəqə ən böyük iş

Əsas təyinatlı otaqlar:

növbəsində 600 və bundan artıq adam işləyən müəssisələrdə sığınacaqların tikilməsi layihələrində nəzərdə tutulur. İdarəetmə məntəqəsi, adətən, mühafizəli elektrik təchizatı mənbəyinə malik olan sığınacaqlardan birində yerləşdirilir. O, iş və rabitə otağından ibarət olur.

Adətən, idarəetmə məntəqəsi sığınacağın giriş yollarından birinin yaxınlığındakı otaqlarda yerləşdirilir və odadavamlılıq həddi bir saatadək olan arakəsmələrlə sığınacağın adamlar yerləşən digər otaqlarından ayrılır.

.

Əsas təyinatlı otaqlar:

Tibb məntəqəsi (TM) - sığınacaqda daldalanan adamlara ilk tibbi yardım göstərmək üçündür. Daldalanan adamların sayı 900-1200 nəfər olanda tibb məntəqəsinin sahəsi 9 m² müəyyən edilir. 1200 nəfərdən artıq hər 100 nəfər üçün tibb məntəqəsinin sahəsi 1m² artırılır.

Sığınacaqlarda həmçinin hər 500 nəfər adam üçün sahəsi 2 m² olan bir sanitariya qovşağı nəzərdə tutulur, lakin hər qurğuda ən azı bir belə məntəqə olmalıdır.

Ocaqov H.O.
Nağıyev N.T.
Muxtarov R.M

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Süzgəcli
ventilyasiya
otağı (SVO)

Balonlar otağı

Sanitarya
qovşaqları

Dizel elektrik
stansiyası (DES)
otağı

Elektrik lövhəsi
otağı

Ərzaq saxlanılan
anbarlar

Tambur-şlüzlər

Mühafizəedilən
giriş və çıxış
qapıları

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Süzgəcli ventilyasiya otağı (SVO) - sənaye tipli (stasionar) süzücü ventilyasiya avadanlığının yerləşdirilməsi üçündür.

Süzgəcli ventilyasiya otağı, adətən, sığınacağın xarici divarlarının yanında, giriş yollarının və ya qəza çıxış yollarının yaxınlığında yerləşdirilir. Bu otağın ölçüləri avadanlığın ölçülərindən və avadanlığa xidmət etmək üçün lazım olan sahədən asılı olaraq müəyyən edilir.

Ən vacib və məsuliyyətli məsələ bayırdakı ehtimal olunan zəhərlənmələr, yanğınlar şəraitində, eləcə də hermetik qurğuda adamların xeyli müddət qalması nəticəsində içərisindəki havanın tərkibi pisləşərkən adamların tənəffüs üçün yararlı hava ilə lazımi miqdarda təmin edilməsidir.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Havanın tərkibində oksigen və hava qazının lazımi miqdarını habelə normal temperaturu və rütubəti saxlamaq üçün sığınacağa təmiz havanın verilməsi havaverici və ya havaverici-sorucu ventilyasiya sistemi vasitəsilə təmin olunur.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Ventilyasiya sistemi iki və ya üç rejimdə işləyə bilər: təmiz ventilyasiya rejimində (I rejim); süzücü ventilyasiya rejimində (II rejim); içəridəki hava bərpa (regenerasiya) edilməklə tam təcrid olunma rejimi (III rejim).

Təmiz ventilyasiya rejimi - havanın tərkibinin lazımi dərəcədə dəyişdirilməsinin, bayırdan içəriyə verilən havanın tozdan, o cümlədən də radioaktiv tozdan təmizlənməsini, eləcə də istiliyin və rütubətin kənar olunmasını təmin etmək üçündür.

Süzücü ventilyasiya rejimi - sığınacağa verilən havanın zəhərləyici maddələrdən, o cümlədən də GTZM-dən, bioloji

---

vasitələrdən, radioaktiv maddələrdən və adi tozdan təmizləmək üçündür.

Tam təcrid olunma rejimi - sığınacaqdakı havanın tərkibinin bərpa (regenerasiya) edilməsilə birlikdə tətbiq olunur və kütləvi yanğınlar və ya ikinci zədələyici amillər sayəsində ərazinin zəhərli qazlarla daha çox zəhərlənməsi ehtimal olunan yerlərdəki sığınacaqlarda nəzərdə tutulur. Belə hallarda sığınacaqda lazımı sanitariya - gigiyena şəraiti içəridəki havanın tərkibinin bərpa edilməsi hesabına yaradılır.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Regenerasiya vasitələrinin gücü onların iş müddətindən asılı olaraq hər adam üçün saatda 25 l. oksigen sərfi və 20

1. karbon qazının udulması normasına uyğun hesablanır.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Sığınacaqın ventilyasiya sistemi aşağıdakılardan ibarətdir:

- Havagötürücü qurğular;
- Partlayışdan qoruyan genişləndirici kameralı qurğu;
- Tozəleyhinə (tozdan qoruyan) süzgəclər;
- Uducu süzgəclər;
- Elektrik əl ventilyatoru və ya elektrik ventilyatoru;
- Havapaylayıcı şəbəkə;
- Havatəmizləyici qurğu;

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Balonlar otağı - 3-cü rejimə malik olan sığınacaqlarda quraşdırılır. Burada havanı oksigenlə zənginləşdirmək üçün hava (oksigen) balonları saxlanılır. Balonlardan oksigen DKP -1-65

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

markalı reduktor vasitəsilə verilir. 150yədək adam daldalanan otaqlara oksigen reduktorunun 1,1 mm diametirli, bundan artıq tutumlu otaqlara isə 2,2 mm diametirli ucluğu ilə verilir. Bir adam üç saatda 25 l oksigen sərf edilir. Partlayış təhlükəli, habelə partlayış-yanğın və yanğın təhlükəsi yaranan hallarda balonlar otağı D dərəcəli obyekt hesab edilir.

Balonlar otağı qonşu otaqlardan dəhlizlə (tamburla) ayrılır.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Sanitaryya qovşaqları - kişilər və qadınlar üçün ayrılıqda layihələndirilir.

Ayaqyolu kabinələrinin iki cərgəsi arasındakı keçid yolunun eni və ya kabinələr ilə onların qarşısındakı pisuarlar arasındakı məsafə 1,5 m, ayaqyolunun kənar cərgəsi ilə divar və ya arakəsmə arasındakı məsafə 1,1 m olmalıdır.

Ayaqyoluna giriş özüörtülən qapalı tampurlardan (yuyunma otaqlarından) olmalıdır. Döşəməüstü unitazlar və qablar qapıları olan ayrıca otaqda yerləşdirilməlidir.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Dizel elektrik stansiyası (DES) otağı – dizel elektrik aqreقاتlarının və onların işlənməsini təmin edən xüsusi elektrik avadanlığının yerləşdirilməsi üçündür.

Sığınacağın elektrik təchizatı - şəhərin (müəssisənin) xarici şəbəkəsindən, habelə lazımi hallarda, dizel elektrik stansiyasındakı mühafizə olunan elektrik mənbələri hesabına yerinə yetirilir.

Elektrik lövhəsi otağı - lazımi elektrik lövhələri avadanlığının yerləşdirilməsi üçündür. Onun özübağlanan tipli, $0,8 \times 1,8$ m ölçülü, bayıra açılan qapısı olmalıdır.

Ərzaq saxlanılan anbarlar - daldalanan hər 600 nəfər üçün bir anbar hesabı ilə daldalanacaqın müxtəlif yerlərində düzəldilməlidir. Bu otaqlarda (stellajlar) olmalıdır. Daldalanan adamların sayı 150 nəfərədək olarsa, ərzaq saxlanılan otağın sahəsi 5 m^2 müəyyən edilir və bundan artıq hər 150 nəfər üçün anbarın sahəsi 3 m^2 artırılır.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Uşaqlar və halsız adamlar olunmaqla, sığınacaqdakı bütün şəxslərin burada qalma müddətində qidalanması (gündə 2-3 dəfə) qaydası müəyyən edilir və bu zaman onlara su da paylanır.

Tambur-şlüzlər - sığınacaqda daldalanan, oraya girməkdə olan və girməyə gecikən adamların zədələnməsi təhlükəsinin qarşısını almaq üçündür. Tambur-şlüz giriş yollarından birində düzəldilir və adamların növbələrlə içəriyə buraxılmasını təmin edir. Tutumu 300-dən 600 nəfərədək olan sığınacaqlarda birkameralı, 600-dən artıq tutumlu sığınacaqlarda isə ikikameralı tambur-şlüz düzəldilir.

Mühafizə edilən giriş və çıxış qapıları - iki əsas tələbi ödəməlidir: lazımi qədər buraxma qabiliyyətinə malik olmalı; zərbə dalğasının, ionlaşdırıcı şüalanmanın giriş və çıxış yollarından keçərək adamları zədələməsinin, eləcə də zəhərləyici maddələrin, GTZM-in, bioloji vasitələrin və yanğın məhsullarının sığınacağa keçməsinin qarşısını

almalıdır. Giriş yollarının ölçüləri və sayı sülh dövründə istismar tələblərini ödəməli və sığınacaqda adamların qısa müddətdə dolmasını təmin etməlidir. Hər bir sığınacaqda ən azı iki giriş yolu olmalıdır. Tutumu 300 nəfərədək olan sığınacaqlarda 1 giriş düzəldilir, bu zaman ikinci giriş kimi qəza (köçürmə) çıxış yolundan istifadə ediməlidir.

Radiasiya daldalanacaqları

- 1) Əhalini ionlaşdırıcı şüalanmadan qoruyur;
- 2) Zərbə dalğasının təsiri nəticəsində dağılan konstruksiyaların qırıntılarından əhalinin mühafizəsini təmin edir.

Radiasiya daldalanacaqları

- 1) Radioaktiv çirklənmə ehtimalı daha çox olan müəssisələrdə işləyən fəhlələr üçün;
- 2) Radioaktiv zəhərlənməyə məruz qalmış şəhərlərdən (rayonlardan) əhalinin köçürülməsi və mühafizəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Radioaktiv çirklənmə ehtimalı daha çox olan müəssisələrdə işləyən fəhlələr üçün məzərdə tutulmuş daldalanacaq

Daldalanma otağı aşağıdakı tələblərə cavab verməli:

- 1) Oturmaq və uzanmaq üçün yerlər olmalı;**
- 2) Hündürlüyü ən azı 1,9 m olmalı (ən çox 3,5 m);**
- 3) Hündürlüyü 2,2 - 2,4 m olan hallarda ikimərtəbəli;**
- 4) Hündürlüyü 2,8 – 3 m olan hallarda isə üçmərtəbəli taxtlar olmalı;**
- 5) Hər adama düşən döşəmə sahəsi 0,6m² olmalıdır.**

Radioaktiv maddələrlə çirklənmiş üst paltarların saxlandığı otaq

- giriş yollarının yanında düzəldilir;
- dəldalanma otağından odadavamlı arakəsmələrlə ayrılır;
- ümumi sahəsi hər adam üçün $0,07\text{m}^2$ olmalıdır.

Giriş yolları

- 1) Eni 0,8 m olmalı;
- 2) 50 nəfərə qədər tutumu olan daldalanacaqlarda 1 giriş yolu;
- 3) 50 nəfərə qədər tutumu olan daldalanacaqlarda eyni zamanda 0,7x1,5 m ölçülü pəncərə olmalı;
- 4) Giriş qapıları kipləşdirilmiş formada olmalı;
- 5) Giriş qapıları zərbə dalğasının göstərdiyi təzyiqə davamlı olmalıdır.

Giriş qapılarının möhkəmliyini artırın mexanizmlər

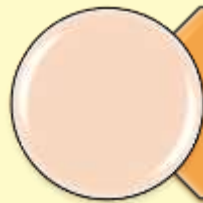
Hər-hansı bir binanı və onun zirzəmisini radiasiya daldanacağı kimi istifadə etmək üçün aşağıdakıları etmək vacibdir

- 1) pəncərə yerlərini bərkitmək;
- 2) divarıya ekranların düzəltmək;
- 3) zirzəmi divarlarının torpaqlamaq;
- 4) örtüyün üstünü torpaqlamaq;
- 5) giriş yerində ekranlayıcı divar düzəltmək.

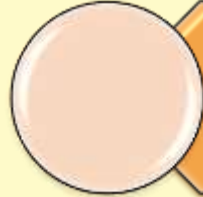
**Daldalanacaq kimi istifadə edilən binalar,
qurğular aşağıdakı tələblərə cavab
verməlidir:**

- 1) Bina və qurğuların xarici mühafizəedici konstruksiyaları ionlaşdırıcı şüalanmanı lazımi qədər zəiflətməli;
- 2) Divarlardakı oyuqlar binanı daldalanma rejiminə keçirərkən hörgülərlə bərkidilmək üçün hazır olmalı;
- 3) Daldalanacaq mülkiyyətə olunan adamların iş və ya yaşayış yerlərinin yaxınlığında yerləşməlidir.

Sadə daldalanacaqlar

Üstü açıq yarğanlar;

Örtülü yarğanlar;

Səngərlər.

Üstü açıq yarğanlar

Örtülü yarğanlar

1) Adamları işıq şüalanmasından tamamilə qoruyur;

2) Zərbə dalğasının təsirini $2,5 - 3$ dəfə zəiflədir;

3) Radioaktiv şüalanmanın təsirini $200 - 300$ dəfə azaldır

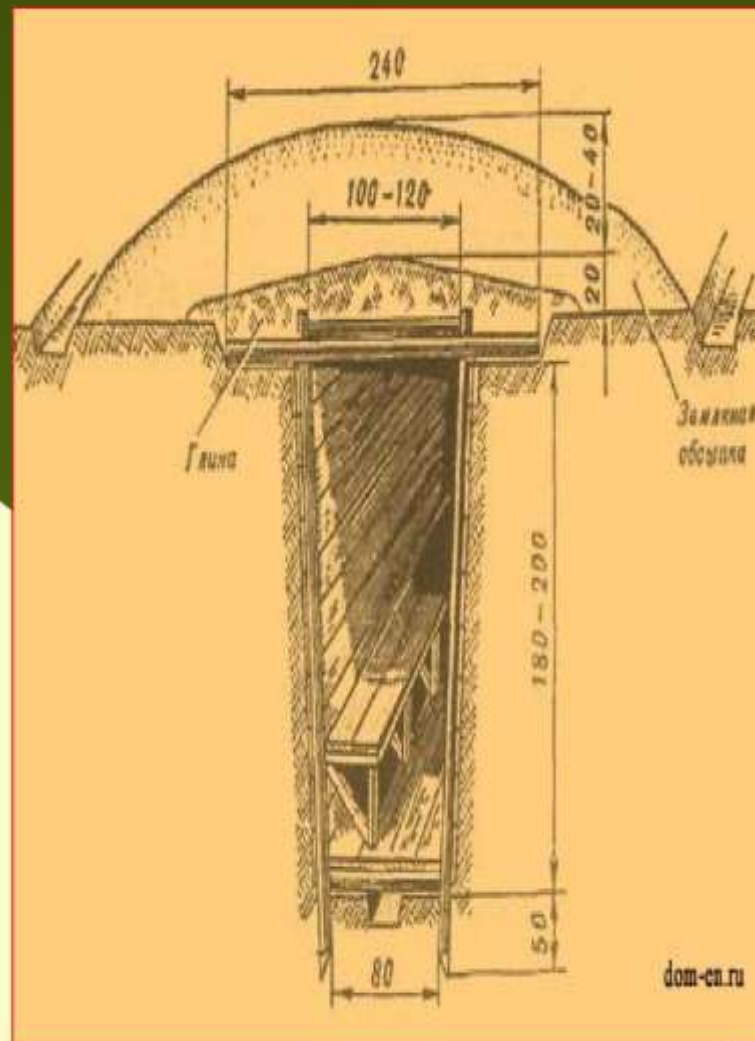
Səngərlər

Sadə daldalanacaqların aşağıdakı üstün cəhətləri vardır

Konstruksiyaları sadədir;

Tikinti materialları asan əldə edilir.

Mühafizə qurğularının qorunub saxlanması və istismarı

Sülh dövründə mühafizə qurğularının aşağıdakı elementlərinin qorunub saxlanması təmin edilməlidir:

- ❑ qurğunun müxtəlif elementlərinin mühafizə xassələri;
- ❑ qurğunun hermetikliyi və hidroizolyasiyası;
- ❑ mühəndis-texniki avadanlığının istənilən vaxt müharibə dövrü rejiminə keçirilməsi imkanı.

Mühafizə qurğularının vəziyyətinin yoxlanılması aşağıdakı kimi yerinə yetirilir:

Kompleks baxış

İllik baxış

Xüsusi baxış

Kompleks baxış zamanı isə qurğunun aşağıdakı elementləri yoxlanılır:

- ❖ hermetikliyi;
- ❖ bütün mühəndis-texniki avadanlıqlar və qoruyucu tərtibatlar sisteminin işləmə qabiliyyəti;
- ❖ mühafizə qurğusunu plana uyğun hazır vəziyyətə gətirmək imkanları;
- ❖ mühafizə qurğusunun 6 saat ərzində süzücü ventilyasiya rejimlərində sınaq imkanları.

Xüsusi baxış zamanı qurğunun aşağıdakı elementləri yoxlanılır:

- qurğunu ümumi vəziyyəti və onun girişlərinin, qəza çıxış yollarının, havaötürücü və hava sorucu kanallarının vəziyyəti;
- bəndlərin və üst örtüklərin vəziyyəti; ➤ qapıların və bağlayıcı mexanizmlərin sazlığı; ➤ qoruyucu tərtibatların, ventilyasiya sisteminin, rabitə vasitələrinin, su və elektrik təchizatı sistemlərinin sazlığı;

- **yanğınsöndürmə vasitələrinin mövcudluğu;**
- **qrunt sularının sızmasının olub-olmaması;**
- **otaqlarda havanın temperaturu və nisbi rütubəti.**

Daldalanacağın daxilində gözə çarpan yerdə lövhələr olmalı və orada aşağıdakı məlumatlar qeyd edilməlidir:

- Fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə qaydaları;
- Giriş-çıxış qapıları və digər otaqların yerləri nişan verən göstəricilərlə göstərilməli;
- Daldanacağın daxilinin və xaricinin ümumi sxemi olmalıdır.

Mühafizə qurğusunda daldalanarkən aşağıdakılar qadağandır:

- ✓ siqaret çəkmək;
- ✓ spirtli içki içmək;
- ✓ ev heyvanları gətirmək;
- ✓ alışan və partlayış təhlükəli maddələr gətirmək;
- ✓ səs - küy salmaq;
- ✓ bərkdən danışmaq;
- ✓ ehtiyac olmadıqda gəzmək;
- ✓ komendantın icazəsi olmadan qurğudan çıxmaq;
- ✓ açıq alovlu işıq mənbələrindən istifadə etmək;
- ✓ səsli qurğuları qoşmaq.

Mühafizə qurğusunda xidmət edən dəstənin ŞƏXSİ heyəti aşağıdakı işləri aparmalıdır:

- adamlar arasında ruh yüksəkliyinin saxlamalı;
- adamları təmkinli olmağa çağırmalı;
- nizam – intizamı təmin etməli;
- qurğuda vahimə və çaxnaşmanın qarşısını almalı;
- qurğuda davranış qaydalarını izah etməlidir.

Daldalanan adamlar mühafizə qurğularından aşağıdakı hallarda çıxarırlar:

- ❖ Hava həyəcanı qurtardı signalına əsasən;
- ❖ Qurğuda müəyyən olunmuş qalma müddəti qurtaranda;
- ❖ *Məcburi hallarda isə:*
  - ❖ nəbzin vurması bir dəqiqədə 120, ya da bundan artıq və ya 35-dən az olarsa;
  - ❖ bədənin temperaturu 38°S və bundan artıq.